Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Mertxe Birto Sorondo

Hondarribia, Gipuzkoa (1929)

Aurkibidea

Biografia

San Pedro kalean jaioa. Bederatzi senidetan neska bakarra. Aita portuarra zuten, hainbat lanetan ibilia: guardapeska bezala, aduanan, arrantzan eta bentan. Ama ere bertakoa zen eta arraina saltzen zuen, gerra aurretik Hendaian eta ondoren Nafarroan. Mertxe ere langintza horretan ibili zen ezkondu aurretik. Gerra garaian Ziburun pasa zituzten hiru urte. Arrantzale batekin ezkondu zen, eta bost seme-alaba izan zituzten.

Zintak

HON-059

- **Proiektua**: Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Etxeberria, Idoia
- **Data**: 2011-09-20
- **Iraupena**: 76 min
- **Euskarria**: Bideo digitala
- **Kodifikatzailea**: Etxeberria, Idoia

HON-060

- **Proiektua**: Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Etxeberria, Idoia
- **Data**: 2011-09-20
- **Iraupena**: 36 min
- **Euskarria**: Bideo digitala

HON-061

- **Proiektua**: Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Etxeberria, Idoia
- **Data**: 2011-09-22
- **Iraupena**: 67 min
- **Euskarria**: Bideo digitala

HON-062

- **Proiektua**: Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Etxeberria, Idoia
- **Data**: 2011-09-22
- **Iraupena**: 61 min
- **Euskarria**: Bideo digitala

Pasarteak

1. Aita, ofizio askotan ibilia

- **Erref**: HON-059/002
- **Iraupena**: 0:02:55. **Hasi**: 00:00:45. **Bukatu**: 00:03:40
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Lanbideak » Udal langileak

Laburpena:
Aita portuarra zen. gerra aurretik aduanan ibili zen lanean, eta "guardapesca" ere bazen; arrantzan eta lanpernatan ibiltzea ere gustatzen zitzaion. Bederatzi senide ziren. Guardapesca lana. Egunkari papera jartzen zuen paparrean, eta bizikletan joaten zen guardiara. Karburozko linterna.

Transkripzioa
-Ta zure atta nungua zen?
-Hondarbikua!
-Portuarra?

-Portuarra.
-Arrantzalia?
-Ez. Gerra biño lehenago, oseake, zera, ofizinan e… (ofizinan…) aduanan lan iten zuen eta aparte guardapeska. Bi lanak iten zittuen eta ordu bete baldin bazuen libre, arrantzara juaten zen o zerara, mendira joaten… o zerara, o arroketara joaten zen, lanpernetara… Ez zen gelditzen! Ta nik ez dakit nondikan ekarri zittuen bederatzi ume! Ta bi hillak, hamaika.
-Jaten emateko denaki zerbait egin bihar. Jaten ematen denoki zerbait egin bihar…
-Biñon esan nahi dut, ordu guztiyak hartuak, gabaz igual, zera, guardapeska gabaz, egunez ofizinan, eta gero zittuen denborak o batela hartuta andare arrantzara, o arroketara, o lanpernatara. Lapatara, lokesea. Elkasoes geldirik ez egotia.
-Ta guardapeska lana ze izaten zen? Guardapeskak ze iten zun?
-Pues Bidasoatik barrena guardiyan pues zerak, ordun ibiltzen ziren “al robo”, deitzen zuten, arrantzan, korrokoiakin ta horrela pues zera bat, amu, amu lodi batekin ta direkto botatzen zuten ta edozein tokitan itxeki eta, oseake, “una manera mala de pescar”. Nola oain, zera, sariak, zeran, Frantses horiyek, galeaziyak direnak, pues hori horrela. Ta ibiltzen ziren, pues, bizikletakin juaten zen, oroitzen naiz, zera, neguan, jartzen zuen petxuan eta bizkarrian pediodikuakin. Gero arropa jantzi. Ta hanka mutturretan ere bai. Zapatillak baziren bezela, zera: pediodiko puskak ta gero galtzetak. Bizikletakin joaten zen. Hemendikan Behobiño igual juaten ziren; Behobi o Biriatu, nik ez dakit non dan, handik barrena, eta gabaz. Gabaz aitzen zen, ta hotza. A! Ta zea bat, lan… handik etorri giñenian uaindik hemen zen, tia Sebastianak-eta gorde ziguten gauza asko posible zutenak salbatu, armariyuk-eta utzi behar izandu zuten, biño gauza asko salbatu ziguten. Bazuten etxe xar bat, eta han gorde ziguten. Eta han agertu zen…
-…
-E?
-…
-Frantzira joan giñenin, gerra denboran. Eta zera bat: linterna bat attak ibiltzen zuena. Linterna bat ibiltzen zuen attak, horrela joaten zenin bizikletakin guardira, eta zera, karburuakin! Karburua zen halako, nik ez dakit, mezkla zurizko bat hola… gauz… gauz, zuriya’re ez zen. Nik ez dakit. Gris klaro… Bueno. Ta harekin nunbait argiya iten zuen, nik ez dakit nola, ez dut konprenditzen… Han joaten zen bere harekin, eta bere eskopetakin.
-Eskopeta ere beharrezkua…
-Bai.

2. Gerra hasi zenean, Hendaiara

- **Erref**: HON-059/003
- **Iraupena**: 0:01:30. **Hasi**: 00:03:40. **Bukatu**: 00:05:10
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:
Gerra hasi zenean, aita eta beste bi gizon guardiak egiten jarri zituzten kai zaharrean. Batelak hartu, koltxoiak eta umeak barruan sartu, eta Hendaiara joan ziren. Handik Ziburura. Ama Hendaiara joaten zen arraina saltzera. Tiro-hotsak.

Transkripzioa
-Ta gero, pues, klaro... Gerra hasi zenian, pues jarri zuten hura ta bera bezela ibiltzen zena beste bi, pues guardiyan, kai zaharrian bazen kaxota bat erdi hartan, kaxota redondo hura, ta han egoten ziren guardiyan gerra hasi zenian. Ta esan zuten, hasi ziren Irungo bonbardeuk o ez datik zergatikan zen, ba behintzat hartu bere guardapeskako bere batela, Bidasoa izena zuena, ta bere batela Marisol izena zuena, hartu itxeko koltxoi denak, ume denak, arropa denak, eta bi batelatan han joan giñen. Hendaiaño jun. Eta Hendaiako zerian, kamioi bat guri begira. Ta han dena kargatu ta Ziburura joan giñen. Kamioi bat guri begira zertikan, klaro, izeba, aman ahizpa, Ziburun bizitzen zen, gu joan giñeneko zera, bizitza bat alkilatua, ta gañera ama’re joaten zen Hendaiara arraia saltzera, eta nik ez dakit: amaren lagunen batek egiña zen o izebak egiña zen o... Behintzat, kamioi bat guri begira. Ta goatzen naiz, ni gottika lehertua, kamioian atzian, hola, zera, toldukin ta horrelakua izango zen, eta hor gottika lehertua ta ziun! ziun! ziun! Soinu batzuk eta... Ta esaten zuten San Martzialtikan bala galduak zirela. Pentsazu!
-Haraiño iristen zien...
-Frantzira joan giñenian.
-Hendaiaraiño iristen zien balak?
-Bai, bai, bai, bai... Ta gero joan giñen Ziburura, ta han eskolara.

3. Eskolan frantsesez ikasi, eta bueltan erdara jakin ez

- **Erref**: HON-059/004
- **Iraupena**: 0:01:45. **Hasi**: 00:05:10. **Bukatu**: 00:06:55
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:
Eskolan ibili zen umetan; baina idazten eta irakurtzen frantsesez ikasi zuen, Ziburun. Bueltan ez zekien erdaraz. Gurutzeko mojekin ibili zen gero.

Transkripzioa
-Hara jun aurretik hemen eskolan ibili ziñen?
-Bai, biñon, señorita Julikin, parbulitosekin. Han ikasi nuen eskribitzen, leitzen ta denak, danak han ikasi nittuen. Ta etorri giñenian pues ez nekin, klaro, euskeraz hitz egiten genuen itxian ta gañea auzoko askokin ere bai, bertan [...], biñon etorri nintzenian ez nekiyen kastellanoz. Ezta hitzikan ere! Eta beti oroitzen naiz, mezara joatian, hamarretarako meza izaten zen, meza nagusiya, eta ni, pues, hango kanta berak, latinez, kantatzen nuen, besteen tartian... Eta ikusten nuen hola, zera iten, “kantarika, hara, hara, hara,”, beste neskak harrittuak. Eta bueno, batian joaki nitzela, ez dakit, eskolara o noa joango nitzen, mixiko zerara, egin nuen, kolegio San

Jose, Hijas de la Cruzen, mixikoz urte bat ein, bueno, zera bat. Eta... A, batian, hara nijuala, eskolara nijuala, neska batek atzetikan: “oye, chavala!” deitu zian “oye, chavala!”, nik uste nun zerbait gaizki esaka, gañea fuerte esan zian, ta nik ez dakit, zerbait insulto zela, hasitzen naiz martxa osuan, korrika ez, biño martxa osuan bai, harrapatzeko beldurrak, biñon in zidan /intzian/ zera bat! Susto bat eman zian! Ta gero, noizpatte, konturau, o vamos, esan, enteratu nintzen ze esan nahi zuen! Pues sartu zion halako errabi bat neska hari, gelditu zion halako... Ikusten nuenian gero, ez dakit Prisea o nunbaittera desagertu zen, biñon ikusten nun bakotxan... Ze gauza... Jakin ez [...]

4. Umetako bihurrikeria; ama arraina saltzen

- **Erref**: HON-059/006
- **Iraupena**: 0:02:49. **Hasi**: 00:07:11. **Bukatu**: 00:10:00
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
Umetako bihurrikeria: hirugarren bizitzan bizi ziren, eta jolasean ur kantina hustu zuten eskaileran. Zortzi anaia zituen. Amaren erretratua. Ama Hendaian ibiltzen zen arraina saltzen, gerra aurrean; gero, Nafarroan. Bentan erosten zuen.

5. Jostunak; "printzesita"

- **Erref**: HON-059/007
- **Iraupena**: 0:03:05. **Hasi**: 00:10:00. **Bukatu**: 00:13:05
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu

Laburpena:
Arropa jostunak egiten zuen. Ziburun egin zizkieten soinekoak. Eskolako maistrak oso maitea zuten. Josten ibili zen bueltan. "Printzesita" deitzen zioten.

6. Etxean tokirik ez, eta izebarenean lotan

- **Erref**: HON-059/008
- **Iraupena**: 0:02:25. **Hasi**: 00:13:05. **Bukatu**: 00:15:30
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
<p>Guraso biak ziren portuarrak. Jatorria. Birto abizena nondik datorren.

Corellan den jauregia: Birto de Bera. Bederatzi senide izanda, lo egiteko nola konpontzen ziren. Ziburun, izebaren etxean. Bueltan, Santiago kalera joan zen beste izebaren etxera; biak ohe bakarrean. Etxera bueltatu zenean, bera etxeko lanen kargu.

Transkripzioa
-Ta bueno...
-Ordun ama ta atta, biak zian portuarrak...
-Bai, bai, bai, bai, bai. Ta beuden attona ta amona... Nere... ez dakit, attonan atta, uste dut, edo attonan attona, ez dakit, Corellatik etorriya. Ta hemen esposatu, hemengo batekin ezkondua. Gure apellidua, Birto, heldu omen da, batzuk esaten dute Beratik, ta bestiak esaten dute Biriatutik heldu dela. Ta zeran, nola izena du... arestian esan dut... Corellan! Izan bihar du palazio haundin bat, zaharra, oseake antiguakua ta abandonatua omen dago, eta emen da, izena emen du “familia Birto de Bera”. Familia Birto de Bera. Oso hondatua dagola biño ze, beti joan behar, joan behar, behinpin ez gera behin ere joan ikustera, gure attak ere bazun ilusiyo bat, biñon, hura ezagutzeko, ta ez dugu ezagutu.
-Ta zuek beatzi senide, ta lo iteko-ta nola konpontzen ziñeten?
-Ni, Frantziyan giñela, joaten nintzen, onduan bizitzen zen izeba hori, alaba bat zuena, pues hara joaten nintzen lotara. Eta hemen, etorri giñenian, pues nere tia bizitzen zen, badakizu, kalle Santiagon, este, Bar Hondarribi ta Bar nola... Maite ta hoieken atzian etxe txiki bat zen. Orain botatu ta haundixio iña da. Eta hara joaten nintzen izebakin, bera goian ta ni bihan, biek ohe berian lo iten genuen. Zenbat urtian! Eta gero, pues, anaiak hasi zirenian bat ezkondu dela ero zerbiziora joan direla edo, ordun ya xoko bat noizpaittere tokatu zian ta itxian lo iten nuen. Oseake, zeran, Frantziyan, izeba baten itxian, ta hemen, beste izeban itxian, ta attona.
-Ta lehenoko koltxoiak nolakuak izaten ziren?
-Illezkuak, zeranak, bildotsan illiak. Bildotsan illiak. Eta egunero in bihar zenun buelta eman, buo!, uain ohiak ittea ta ordun [...], ohiak ittea ta, itxian egunero banittuen bi, hiru, lau, bost ohi egin bihar nittuen egunian. Ama gero gerra ondoren joaten zen Nafarrora. Mugaire, ta Oronoz, ta Narbarte, Oieregi... Eta...
-Arraia saltzera?
-Arraia saltzera. Ta ni gelditzen nitzen, pues, itxian, kontu iten, ihesi joan gabe.

7. Bazkaria eta etxeko lanak bere kontu

- **Erref**: HON-059/009
- **Iraupena**: 0:02:37. **Hasi**: 00:15:30. **Bukatu**: 00:18:07
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:
15 urtetatik berak egiten zituen bazkaria eta etxeko lanak. Zer jaten zuten. Anaiaren gaixotasuna. Anaiak laguntzen zion lurra garbitzen.

Transkripzioa
-Eta bueno, hamabost urtekoz ya ematen nuen nik itxia. Nik ematen non itxia. Ez zidan esan beharrikan nere amak zer jarri behar nuen bazkaltzeko

ta ze arrai erosi behar nuen afaltzeko ta deus ere. Nere gain ya utzi zen. Ke remedio...
-Ta normalian ze jaten zenuten, leikua?
-Hombre! Leiku gorriya, leiku txuriya azakin, bestela ez; porru zopa, igandetan salda, haragi ta [...] pixkatekin, eta zera, eta garbantzua eta horrela. Biñon banuen anai bat, leiku txukiya egiten nuenian azarik gabe, esaten zun zera: “honek lepua lodituko din!” Komo diciendo ez zula indarrikan.
Ta jaten leikuak, gorriya jaten zuen, bi plater jan, hoitako platerak gañera ez dire oain bezelakuak, e! Bi plater jan ta [...] “Ves? Gehio kabitzen zian”. Hirugarrena jaten zuen eta gero dena gottika bota. Biñon ze majua neretzat, o... Serbizioa Ferrolen, Ferrolera joaten zien lehen, marinara, eta geldittu zen gibeletikan.... zerbait jo zion gibelera eta... joan biño lehenuo jo zion kai zaharrian mixiko aldiyan, ta gero elizan barrenian, mezan zela [...]. Eta joan zen serbiziora ta gero etorri zen permisuakin eta geldittu zen hemen berriz ere gibeleko miñakin geldittu zen; ordun harrapatu zioten, zeran, hospital militarrian, Donostiyan. Eta ya utzi zuten bertan, hemengo komandantziyan, ta goizian iten zittuen ogiyak, marineruakentzat, eta itxera, egun guzikotz itxera, ta ekartzen zuen boillo goxo-goxuak itxera. Pues harek iten zian /itentzian/ asko lagundu, itxian, zera, igual aritzen zen frotatzen, ordun argizariyak eta eman behar ziren ta alanbria, ta eskobilla, ta gero bailletakin-ta, eta launbatetan argizariya eman ta launbatian, o... ostiralian [...] argizariya eman ta launbatian, zera, brillua atera. Eta asko laguntzen zian harek orduan. Gero, ya, klaro, itsasora joatian ta...
-Brilloa atera belauniko ala hankakin?
-Hankakin, hankakin... honela, honela... Eta gero, pues, klaro, sukaldiak eta kumuna-ta izaten ziren, pues, zurezkuak, tablazkuak denak, eta ordun bai, ordun lurrian, ta azpillak ere bai, lurrian ta jaboia ta ura ta lejia pixkatekin, eskobilla batekin, karra-karra-karra, o!... Arpillera batekin xukatzen, izugarriya!

8. Arropa garbitu eta zabaldu

- **Erref**: HON-059/010
- **Iraupena**: 0:03:58. **Hasi**: 00:18:07. **Bukatu**: 00:22:05
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:
Arropa garbitzera, labaderora, goizean seietarako, lekua hartzeko. Astean hirutan. Itsasoko arropak oso zikinak egoten ziren. Maindireak. Arropa zabaltzean, argindarraren kableen txispekin beldurtuta.

9. Aitonak amuak egiten zituen

- **Erref**: HON-059/012
- **Iraupena**: 0:00:47. **Hasi**: 00:22:48. **Bukatu**: 00:23:35
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak

Laburpena:
Aitonak amuak egiten zituen, Donibane Lohizunen saltzeko. Beruna urtu eta aguarinak egiten zituen aitak ere.

Transkripzioa
-Joaten ziren, bueno, itsasora joaten ziren ta nere attonak iten zuen amuak. Askok iten omen zuten horrela, baiña, uain ikasi dut jende askok itten zula, arrantzale askok.
-Amuak, nola?
-Amuak, amuak, zera, arraia harrapatzeko.
- …
- Atuntzakotz o ez dakit, amuak, amuak, eta zera, este, saltzen zittuzten San Juan de Luzen. Hango Xindikakotz, edo ez dakit. Xindika zen hemengo hermandadia bezela. Eta behintzat…
-Ze iten zun urtu ta berak moldiekin ta in, amuak?
-Bai, bai… Nere attak txipiroitako zerak iten zittuen hola molde batekin, txipiroitako, nola izena dute zera hoiek… aboraiñak, aboraiñak. Berunezkuak, bai, beruna urtu eta han, ez dakit nola zen, bi zera ziren ta beuden xoluak, aboraiñan… zera, biek juntatu ta…

10. Dendan zorra izatea normala zen

- **Erref**: HON-059/014
- **Iraupena**: 0:01:03. **Hasi**: 00:25:41. **Bukatu**: 00:26:44
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Negozioak, dendak

Laburpena:
Dendan zorrak izatea normala zen. Arrantzaleak ezin ordaindu. Izotza falta, eta arraina hondatu egiten zen. Aitonaren denda 32.000 errealeko zorra izatera heldu zen.

Transkripzioa
- …zor. Orduan izaten zen, pues, arrantzaliak, bueno, miseri gogorra izaten zen. Ez zutenian arrantzaliak eta, pues, dendara joaten ziren, pues, zorretan. Euden kuadernukin ta zorretan. Eta jende asko zen gero, pues, irabazten hasitzen zirenian, pues pixkan pixkan pagatzen juango ziren, biñon ez zuten, behin ere ez zuten dena pagatuko, zertikan orduan ez zen jelikan, eta zeatzen zuten, zera iten omen zen: antxuak-eta gatzakin jarri, ta Irunera eraman ta Irunen bertan usteltzen, trena, trena, zera… nola dire…
-Mercancias.
- Merkantziyako tranak etorri artian ta, eguzkitan han, askotan [egonduak], ondatzen omen zen arrai guztiya. Eta, bueno, pues miseri izugarriya. Ta klaro, az bazioten dendakuaki, ez bazioten pagatzen, dendakuak ezin zuten pagatu eudeki saltzen zionaki, eta allegatu ziren ke tenian treinta y dos mil reales. Treinta y dos mil realezko…
-Zorra?
-Zorra. Dendak.

11. Kofradiak ateratako dirua

- **Erref**: HON-059/016
- **Iraupena**: 0:02:42. **Hasi**: 00:39:58. **Bukatu**: 00:42:40
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Txanponak, diru-kontuak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia

Laburpena:
Kofradiak ateratako dirua, arrantzaleek erabiltzeko. Aita gerra ostean bentan hasi zen lanean eta kofradiako bulegoan ere bai, paperak egiten. Estufa azpian agertu zen kofradiako dirua; behar zutenean jakin izan balute...

Transkripzioa
-Gero, kofradiyak, klaro, hainbeste zorratan ta zorratan ta kofradiyak ein zuen diru batzuek zera, beudek, nunbait, bideratu zuten o atera zuten halako diro illun-illun batzuek, batzuk kuadratuak, bestiak trianguluak, ez esateko, bestela esango zuten, pues, klaro, dirua zera iña izango zela, ez? Eta bueno, diferentiak. Izar zerakin-ta, ta horrela denak. Eta hayekin, jendia, hayekin, diru hayekin erostera joan dendara, eta gero, pues kofradiyak emango ziotela, diru haiek eman kofradira ta kofradiyak emango ziotela. Ta sekula sos bat'e kobratu ez. Nola ez ziren mando joango ba! Neskamiakin bizitzen zirenak gero neskamia, zera, itxekoandre ta... Iloba bat berekin neskame... Asi son las kosas. Total ke, denborakin, klaro, urte asko da, kofradiyan attak gerra ondorian nola aduanak itxiyak ziren ta ez zuen lanikan, ta hasi zen itsasuan. Eta gero, pues, laja zuen itsasua ta bentan, arraian bentan, ta gero ofizinatan papera, zerako, kofradiko ofizinan, paper denak garbitzen ta ibiltzen zen, garbitasuna, klaro, bentan iten zuten paper bat, zera, erosten zuenantzat, bestia, pues, zerantzat, jabiantzat, emakumiak ziren erosten zutenak... Bestiakentzat! Se ke Barzelonara ta Madridera ta arraiak emateko ta. Eta bestia kofradikotz, eta bestia barkukotz, asiske lau zera ein bihar zittuen. Eiten zuen bat apuntatu azpiyan zera jarrita...
-Kalkua.
-Bai, axul zera horrekin, eta gero, pues ofizinan zera garbitasuna jartzen-ta ibiltzen zen. Eta ofizina hori zen kai zaharreko onduan, Dorotea Enean. Eta gure itxe hoiek in zutenian, pues ixkiñean jarri zuten ofizina bat, ta joan ziren haruntz. Eta hasi zirenian estufa, estufa eskoletan-ta genun bezela, redondo hura, haiek, hura atetzen hasi zirenian, haren azpiyan monedak harrapatu. [...]. Eta ekarri zun itxera. "Bidazu Lore zer harrapatu ttuten". Ta gure ama: "Ai, kendu nazu neri aurretik.... Gure itxia arruinatu zen diruk horiyek dire. Kendu nazu nire bistatik, kendu'tzu". Horregatik dakit nolakuak ziren, zerak, trianguluak eta hain zaharak bezela ta kuadratuk eta horrela. Ta illun illun illunak ziren.
-Kofradiak ateratakuak?
-Bai, bai. Oseake estufan azpiyan zagoztenak, oindaño han geldituak.

12. Dotrina Ziburun eta Hondarribian

- **Erref**: HON-059/018
- **Iraupena**: 0:03:57. **Hasi**: 00:42:56. **Bukatu**: 00:46:53

- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Dotrina
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:
Jaunartzea, 12 urterekin. Ziburun dotrina euskaraz ikasi zuen, baina ez eskolan; bueltan, 10 urterekin, dotrinan hasi zen, Don Manuel Elgorriagarekin. Gerra denboran Guadalupen egon zen preso; lehengusua fusilatu zuten, bera zelakoan. Aita errepublikanoa zen.

13. Jaunartzea, zuriz jantzita

- **Erref**: HON-059/019
- **Iraupena**: 0:05:49. **Hasi**: 00:46:53. **Bukatu**: 00:52:42
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak

Laburpena:
Oso altua zen. Zuriz jantzita egin zuen Jaunartzea; soinekoa Donostian egina. Gotzaina etorri zenekoa. Frantses doinuarekin erantzun zuen berak. Mojetan ibili zen. Lagun bat eta bera komuna garbitzera bidali zituzten. Amak jakin zuenean, eskolatik atera zuen.

14. Jaunartzeko opariak

- **Erref**: HON-059/020
- **Iraupena**: 0:01:50. **Hasi**: 00:52:42. **Bukatu**: 00:54:32
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak
- Ohiturak eta bizimodua

Laburpena:
Jaunartzea egitean bazkaria etxean. Tarta polita egin zioten. Meza liburua oparitu zion izebak; Jaunartze Txikia egin zuenean, bi San Marcos opila oparitu zizkion, baten lekuan.

Transkripzioa
-Eta Jaunartzia in zenunian, gero iten zan ospakizunik, bazkaririk, bazkari espezialik?
-Ez... Itxian iten genun, orduan? Jesus! Oillaskon bat edo oillon bat edo saltsan egin ta gero, hori bai, tarte oroitzen naiz, tarta bat oso pollita, redonduan, ta xago bat, xago bat eskin batian ta bestian ez dakit zer zen, pastelazkua, oso gauz pollita zen! Eta tia Sebastianari bidali zuen zera, beste bat. Tia Sebastiana, gizon hau zan Fermin, attan anaia. Benardinon atta, ama, bueno, haiki. Eta haiei ez dakit zer zen... misal bat, misal bat, txol relijiosuak ziren ta, zera, pastela, tarta, biñon horrela, librua irekiya,

ebanjelioa baziren bezela, horrela, oso gauz pollita hareri, beste iñori ez. Attona eta osaba Elias ta tia Zelixa itxera etorri ziren ta... Hori bakarra oroitzen naiz. Ez naiz geyo oroitzen. Ta komuniyo txikiya in nuenian, pues, nere maidiya zen ba, zera, tia Zelixa hori, eta klaro, zera bezela, San... Nola da? Tartako eguna... A bai! San Markos! San Markos egunian nere urteko tarta, ta gañera eman bihar nion berari, eta hartzen zin puska haundi bat, laurden bat beudentzat ta beste hiru laurdenak itxera. Eta egun hartan, urte hartan ein zittuen bi. Bigarrena oso ederra ta izan bihar zuen... Ni esaten jo, aurten bi tarta, klaro, nere komuniyua zelako, regalua hura izango zen. Komunio ttikiya. Ez naiz oroitzen nere komuniyo ttikiya non izandu genuen ere.

15. Bueltan, ume denak frantsesez

- **Erref**: HON-059/022
- **Iraupena**: 0:01:54. **Hasi**: 00:54:38. **Bukatu**: 00:56:32
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
Madalen karrikan bizi izan zen urtebetez, Ziburutik bueltan. Izebarekin egiten zuen lo, ohe berean. Ume guztiak frantsesez hizketan aritzen ziren kalean, hiru familia bateratsu bueltatu zirelako. Daniela laguna.

Transkripzioa
-Madalen karrikan etziñeten egon?
-Bai. Urte bat egondu giñen han, ta niretzat tokirikan ez zen lotakotz, ta tia Zelixanian. Ta buruz buztan lo iten genuen biyek.
-...
-Bai, hori. Lau famili bizitzen giñen, ta labatikan hiru etorri berriyak, ta denak, ume denak dena frantsesez hizketan ibiltzen giñen. Eta total ke Daniela, Daniela beti ikusten giñen, hori bai gogorra zela, eskolara juatezkuan ta mezara juatezkuan, igandetan, beti ikusten giñen, beti topatzen giñen: bera alde hartatik eta gu hemendikan, biñon gero frontoienetik barrena leku beratik. Ta beti bat bestiri begira ta sekulan, hainbeste denboran, sekulan hitzikan egin ez. Beti bata bestiri begira ta arrut norbere aldera. Ta ni beti pentsatzen: “hau Hondarbikua dun ba, hau Hondarbikoa dun ...”, gero lagunak. Etorri giñenian, gu biñon egun batzu lehenogo etorriyak, eta etxe berian. Gero launak ein giñen ta uaindikan, gaixua, uain ez da atetzen ere... Biñon denek, zera, denak frantsesez hizketan eta famili bat bakarra, batere [...] ta erre-erre iñak beti. Ta klaro, ume asko giñen, hiru familiyatan, ume asko giñen, ta haieken beharrik ez guk! [...]. Zera ta, zure lagun hura nola izena zuen, Ama Maria Dolores, Niko! Nikon ama ta, Nikon ama ta, zera. [...] Eta gero, pixkan-pixkan, pues... Bueno, nik ez dut ahantzi, behintzat! Danielak ez dut uste hitzik iten duenikan ere. Ta guriak, pues, Fermiñek bai, egiten zuen. Klaro, denbora gutxi diferentzia genuen, biñon beste denak, bueno, anai zaharrenak bai, entenditzen zuten, ta han, hok bezela, esaten zittun gauzak, eta, biñon ni ez.

16. Perico anaia, ogi bila Hendaiara

- **Erref**: HON-059/023
- **Iraupena**: 0:04:38. **Hasi**: 00:56:32. **Bukatu**: 01:01:10
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:
Perico anaia joaten zen ogi bila Hendaiara. Meningitis harrapatu zuen hiru urterekin, eta gorreria geratu zitzaion. Behin harrapatu egin zuten. Karabineroak eta garitak. Alabak anekdota bat kontatzen du osabari buruz.

17. Komuneko papera; dutxarik ez

- **Erref**: HON-059/025
- **Iraupena**: 0:04:19. **Hasi**: 01:04:51. **Bukatu**: 01:09:10
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Argindarra eta ura
- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:
Komuneko papera: Elefante, eta aurretik egunkaria edo estraza papera. Dutxarik ez zuten. Komuna biltegia ere bazen. Oiloak zituzten baratzean; balkoira eramaten zituzten gauean. Anaiak arrautzak zulatu, eta barrukoa jan. Komuneko leihotik botatzen zituen. Amak Nafarroan saltzen zituen arrautzak. Iparraldera ezin joan, muga itxita zegoen.

18. Anaien ibilerak gerra garaian

- **Erref**: HON-059/026
- **Iraupena**: 0:03:53. **Hasi**: 01:09:10. **Bukatu**: 01:13:03
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:
Anaiak nola desertatu zuen; Gernika batailoian eman zuen izena. Beste anaia gerran ibili zen eta gero kontzentrazio-esparru batean egon zen preso, baldintza txarretan.

19. Anaien alde otoitz egiten

- **Erref**: HON-059/027
- **Iraupena**: 0:02:08. **Hasi**: 01:13:03. **Bukatu**: 01:15:11
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra

Laburpena:
Ziburun ermita batera joaten ziren, gerran zituzten anaien alde otoitz egitera. Ziburun goserik ez zuen pasatu, umeak pozik bizi ziren. Amak bazituen hartzaileak, eta ondo saltzen zuen.

Transkripzioa
-Erreka bat zen gotti, Madalenguan bezela, ta kabailleran, han, zera, kastillo baten torre handi bat. La torre... “Le donjon” esaten zuten frantsesak, “la torre más grande del castillo”
-Hori Ziburun?
-E? Ziburun, bai. E... Bordagain. Eta bueno, nik ez dakit zenbat denboratara uaindikan agertzen ziren zerak, harriyak eta [non igo zen ta]. Hura zen torre bat bakarra, ta zera, de la Edad Media kapilla bat zen han bertan, preziosua, bueno preziosua, antiguokua, ttikiya, ta bueno, “Notre Dame de Bordagain”. Ta zera iten zuten, nitxo bat zen paretan, eta zera, pila bat usmal haundi bat, kopa bat balitzake bezela, harrizkua, dena harrizkua, harri mimarriya dena. Eta hara. Umiak’e, umiak! Joaten giñen neska-mutillak, barriyokuak, eta errezatzen, gure anaia gerratikan etortzeko. Pentsazu. Beatzi urtetan edo zortzi urtetan... Hura gogorra zen gero! Ta bueno, etorri zen behintzat, eta han ibiltzen giñen, zera... Malda betti ta dena margarita haundi-haundiyak eta denak han, lurrian jarri ta bueltaka, bueltaka-ta, han, gure jostaiera guztiyak han ziren.
-Zuek han goserik eta ez zenuten pasatu... Goserik eta ez...
-Guz ez, nere. Nik beti pentsatzen dut: gu felices! Gure gurasuak ze pasa ote zittuzten... Biñon gu felices! Eskola ta jostatu, besterik ez genun pentsatzen edade horretan. Ez giñen deusez konturatzen. Eta bueno, amak ere bazuen bere lan hori, lehengo zera guziyak, lehengo famili [...], Hendaiako alkatia zela, ta hotelak zirela, ta bere...
-... hartzailleak? Erosten ziotenak arraia?
-Bai, bai ba! Eta bueno, segitzen zioten haiekin ta graziyak hareri! Gero atta joaten zen bere batelakin arrantzara, ta gero amak salduko zittuen, noski! Ez dakit. Bueno, ni ez naiz oroitzen. Ni oroitzen naiz bakarra gauz hori: “Que eramos muy felices.”

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-11-13

CC-by-sa | **Ahotsak.eus**
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com